

Pl. 1. Ljusterjäm från Es Thomas, Lilla Rågö. — Detta slags ljusterjäm användes för ljustring av äl. Vid ljustring av gädda användes ett slags järn, där de mindre pikarna saknas. — Att ljustra kallades att "stidja" (stēdja) (Rågöarna). "Gänt och stidja" hette gå ut stede. På Nuckö säges "hugga" i st. f. stidja. Ljusterjämmet hette "lystra" (fjystra). — Hos Espar i Hobyen på Ålra Rågö fanns ett ljusterjäm med fem stora och fyra små pikar.

"Nät-håsten" (net och hast) användes vid knyttning och byggnad av nät m.m. dyl.

Pl. 2. Ringnät från Lilla Rågö. — Flötarna, som äro av trä, äro fästa vid nätet med vidjor. I det yttre flödet är ett bomärke inskuret.

Pl. 3. Båtskor från Lilla Rågö. — Båtskorna användes som flötarna vid större fiskbragden. Den äldre typen hade ursprungligen blott en järnmåla i den undre botten. Den här avritade har en smidd järnögla med skänklor, vilka äro fästade med skruvar. (Den har botten i såväl övre som undre ändan) Den större avbildade av nyare typen är omklädd med rep, ett klenare som blott omsluter kaggen och ett grövre som med en längre sladd fäster vid fiskbragden. Den mindre har en träklors fastspikad på undre sidan och repet fäst i ett hål i denna klabb. Sprundhålet i ena botten är täppt med en trätagg. Boj från Lilla Rågö. — I stängens undre ände är en järnögla fäst med två spikar. I öglan två kedjebänkar. Repet sättes i den undre. På mitten av stängens sju runda korkskivor (antalet kunde variera på olika exemplar) fasthållas av en jämplugg ovanför och nedanför. I övre änden en pre-senningsflagga.

- Pl. 4. Stenslädar. — Släden från Lilla Rågå har medarna järnskorade ända till 35 cm från främre spetsen. — Tvärstockarna äro på vardera fäste med träpluggar. Alla tvärstockarna äro infällda (till en del) i medarna, utom den första stocken på Rågåsläden. — Dragstängan kallas "feimarn" (f^le & m^ar n).
- Pl. 5. Harv från Stora Rågå. — De båda delarna kunna vikas kring en axel av stålwire (märkt "v"). Emellan varje stock är en rund trätrissa med hül i. — Vid "K" fästes dragkroken, som på detta exemplar är söndrigt (med punktlinjer utritad såsom hel).
- Pl. 6. Vältar. — Skalmarna på den övre äro stagade med järntråd (märkt j^g). På den nedre ha skalmarna i änden en träplugg inslagen för att hindra seldonen från att glida av. Skalmarna äro runda blott i främre änden. Välttrullen har 15 kammar eller lister (L & S t & r), som äro påspikade. Välttrullens ändar ha mindre diameter än hjul kroppen, och äro dessutom omgjordade med järnband. — Lättbänken kallas bänk eller sätte.
- Pl. 7. "Rouka" från Korkeis. — Roukan (r^ou k a) är en torkställning för hö och säd. Den sammansättes av två steg-liknande delar, vilka äro fullkomligt lika på övre och nedre sidan, så att det inte är någon skillnad på vridningarna som sättes upp. "Stegpinarna" äro instoppade i stolparna och fästa med små kilor på sidan. Två sådana "stegar" ställas lutande emot varandra och de övriga stegpinarna fästas vid varandra med vidjor.

Pl. 8. Lie från Korkis. — Bettet är fäst vid skaftet med bandjärn. Skaftet är gjort av något slags varträd och handtagen av ask. Observera att bettet bildar vinkel såväl med handtagen som med skaftets längdriktning!

Hökorq från Korkis. — Hökorqen (hōkōrg) är gjord av klene björkspröten med botten av tvinnade vidjor. De sneda stegen är även gjorda av tvinnade vidjor. Likaså de bågformigt upprättbjudna, vilka tjäna som bärhandtag. — Gården Trjastu kallades stundom (i mera vardagligt tal) Trjas stuvri (erjās stuvri), vilket vanligen sammansätts till Trjastu. I Korkis våra flest delade hemman dylika namn: den gård som kranblin på anoderstomten får efter hemmansnamnet "stuvri" (stuga), den som flyttar ut får tillägget "ri" (ria). Så t. ex. Klas stuvri, Klas ri; Trjas stuvri, Trjas ri; Tomos stuvri, Tomos ri.

Pl. 9. Räfsor från Korkis. — Pinnarna är snickrade på samma sätt både till hö- och logräfsan, alltså på så sätt som detaljteckningen visar. — De blivna skänkarna av skaftet är kilade fast i pinnträet. Vardens räfsan har haft en vidja kring den blivna grenen, men vidjan saknas numera på logräfsan. — Räfs-skaftet är gjort av gran, men pinnträet och pinnarna är gjorda av ask. — Skaftet på höräfsan är något för kort, emedan det har gått av. — Logräfsan användes för att på logen utbreda halmen för trossning och efteråt hoppsamla den. — Observera pinnarnas olika längd och avstånd från varandra på de olika typerna, ävensom att pinnträet är kielt på höräfsan men rekt på logräfsan.

Pl. 10. Slaga från Korkis. — Denne är gjord av ett kiört rönsträ. På den ände där händerna grips om, är barken avskalad för att slagen skall vänga runt lättare. Likaså är barken avskalad på ytan något avplanad på slagans undre sida (den sida som träffar helmen). Denne typ av slagor är den äldre och på orten ursprungliga. Den användes numera endast för råg (jfr. följande).

"Pint" från Korkis. — Denne typ av slagor kallas "pint." Enligt uppgift skall typen ha inkommit från estniskt håll. Den ges alltid åt ovanare tröskare, även för rågtröskning (jfr. föregående), emedan den är lättare att hantera än den gamla typen. — På Rågöarna användes endast pint-typen. — Svängtträet är fäst vid stängen med en läderrem. Denne rem är gjord som en vanlig löpsnara (remmen dragen genom ett hål i dess ena ände) kring stängspetsen, som har en utgröpt fäsa och avslutas med en knopp. Vid svängtträet är remmen fäst medels spikning i en inbuktning på ena sidan.

Så-krok från Korkis. — Skeftet av grån och själva kroken av björk. Såkroken (SÅMUKR@K) användes vid sättning av potatis. Med kroken uppdagas de rännor i vilka potäterna sätts. Emellan rännorna är ett avstånd av 4 fot.

Brunnsstäng från Korkis. — Stängen kallas vanligen "kroken" och med denna nedsänkes och upphämtas vattenämbararna. Gälva kroken utgöres av en i stängens nedre ände snett inslagen träplugg. Träpluggen är smickrad med ett hak för att hindra ämbariet att glida av. Vinkeln emellan pluggen och stängen är nu rundsliten av ämbarhandtagen.

OPCARD 201

V

Pl. 11. Bakningsredskap från Lilla Rågå. — Med grönokan utdrägas ko-
len ur bakugnen, därefter sopas ugnen med kvaststängen
(kvast av lörkvistar), och slutligen införas bröden medels
griskan, varmed de även uttågas efter gräddningen.

Pl. 12. Vaskstol från Lilla Rågå. — Denne användes vid tvättning av di-
verse saker (mattor, kläder m. m.) såsom "tvättbräde". — Observera
hur benens övre, i "sätet" intagnade ändar skyddas av
täckskivor av trä, fästa med träpluggar och infällda i
"sätets" plan. — Dessa skivor tjäna dels att hindra benen att
smärningom stiga upp över sätets plan, dels att hindra
vattnet att sugas upp av det porösare ändträet i benen, vil-
ka sålunda skulle rötas fort. — Observera även att stolen
lutar åt ena sidan samt att "sätet" utgröpts i rännform
åt ena sidan, för att lättare bortleda avfallsvattnet.

Pl. 14. Jämtång från Stora Rågå. — Vid jämtången är fäst ett träskift av 2,5
famnars längd (c:a 4,5 m). Vid tångens andra ände är ett rep av my-
nstervarande längd fäst. Tångens användes vid upptagande av före-
mil från sjöbottnen.
Såg från Stora Rågå. — Användes vid brädsågning.

Pl. 15. Ölkauna från Korkis. — Användes för ölörickning på bröllop och gäs-
tabud. Det är gift av Lehtmetts svärfader, Georg Autm (Autm
är familjenamnet), till dotterns bröllop, 1895. Denne Georg
Autm var est till börden, men gift med en svenskättling. För-
modligen hade även han något svenskt blod i ådrorna. Hos ester-
na skall dylika kannor vara vanliga. — Kannan är o-

målad, av björk, med handtaget och lockets tvärsida av ek. ^{VI}
I handtagets nedre del äro fyra hål utskurna i korsform. I öfrigt
är kannan prydd med små ringar och större cirkelbågar som
äro inbörda i träet. — Banden äro kopfästa på baksidan invid
handtaget.

Ranka från stora Rågö. — I övre kåken synes 26 tänder och i den und-
re 41 tänder. Tungan är numera sönderig (med punktlinjor uttri-
dad som hel), men tungroten finnes kvar samt små fragment
i övre och undre kåken. — I drakens "hals" finnes ett större hål,
vid yttre kanten på mitten tre olika stora hål och i nedre änden
ett litet runt hål. Vedtill finnes även en avslagen bit, som uttri-
tats med punktlinje. Rankan är i öfrigt tärad med krysslinjer
i karvsnitt.

Pl. 16. Budkavle från stora Rågö. — Budkarlen har i den ena änden ett runt
hål och i den andra en infälld spegelbit, fästad med tre små järn-
pluggar och tjära. Vid två av pluggarna har spegelliten sprickor. På
övre sidan är inskrifvet 1889 J. R. H (ext. A) och för ena änden ett bo-
märkestiknande H. Hela budkaveln är numera övertjårad. Spe-
gelbiten är dock lämnad fri, framtän ett hörn som tjärats. Under tjä-
ran kan man på baksidan skönja följande ord:

----- hos B--- att -----
----- der -----

Möjligen ha korta meddelanden om orsaken till budkarlens sändan-
de för utskrivits på baksidan.

Invid budkarlen finnes två bomärken, ett i + -form, ett i Y -form.
De äro hämtade från föremål hos Mars i Storby på Lilla Rågö.
Mjölkspula från Korkis. — Pipens övre kant och kälets övre kant ä-

171

ro på samma höjd. Kålets inre djup är 20,3 cm. Pipen är gjord av en urhållad kirst, fastsittande i en av kinnarna (alltså kinn och pip i ett stycke). Vid basen är pipen skuren 10-kantig.

Pl. 17. "Korgöra" kallas den vidjefästning varmed korgflätningen och handtaget förenas.

"Borstmolda" (borst molda, best. f. - moldre) är en m ett stycke mörkt träskål. Den kallas så, emedan man enl. uppgift i denna nedkammade lösen in barnens huvud, frätt djupa dräpa lösen i skålen. — Observera, att alla yttre väggarna luta inifrån utåt, samt att väggarnas innerkanter på kortsidorna äro avrundade. Skålen lutar åt ena sidan.

Träska (träska eller enl. nyare snickarkl. & brod på Rågöarna, på Nuckö & klompär [plur.]) användes vid gång på is. Den bredare ändan sättes under fotulan, den smalare under hilen. Under till är skon försedd med vinterhästskosöm, slagas igenom hül i infällda bandjärnsbitar. Skon fästes med öglor av snören (dragas genom hül i skosulan) och remmar.

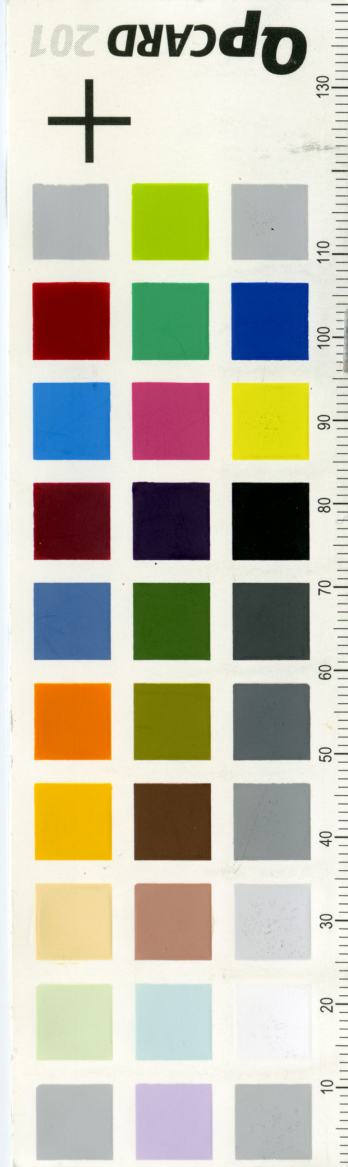
Pl. 18. Gunga från Korkis. — Gungan kallas här "kik" (k l k). Den är upphängd vid ett träd och en stolpe. Upp till en rund stock med jämsprunt igenom. Sprinten vilar i ena änden i ett hül i stolpen, i den andra i ett vanligt dörgångjärn fäst på en kloss vid trädet. Upp till stödas stolpen av en sträva till trädet (strävan har tre hül igenom) och en annan sträva snett bakåt till ett närlägen träd. Den runda axelstocken är vid ändarna omgjordad med järnband. — Sittbrådet är dels dielt fäst med spikar vid hängstolparna, dels vilar det på lister fämnade, fastspikade i dessa hängstolpar.

St. R. Strandbyn. Tries. Boddörr ("Spikar"-dörr) jämte¹⁸⁶
Nyckelhållarskylt av handsmitt järn (dekor med
mejselhugg)

Framför dörren ligger en trappsten av "flis"

I dörren 8 kröpta spikar och 11 fyrkantiga trä-
naglar med vilka bräderna fästas vid de sam-
manhållande listerna på insidan.

I gätern t. h. en måla, samt i dörren på mest-
svarande höjd (i handtagets skydd) en dylik, tydligen
för tillslutande av dörren med rep^{igla} el. dyli.

St. R. Storbryn. Smenes. Riloft (vind)

19

Jfr. pl. 11

Bilden är från loftet ovan loau. Stegen synes i planritningen till loau. I öppningen i taket (loflets golv) synes d.v. ett hörn av dörren till rian.

Rians loft ligger något högre. En plankan ligger som uppgång. Två stänger löpa från riväggens övre stock till kroppåsen. Halen både på loloftet och riloftet. I rians mittelås, som går genom riväggen är skuret ett kors.

Stegen kallas lofts-stigån

OPCARD 201

Såger och traditioner.

VIII

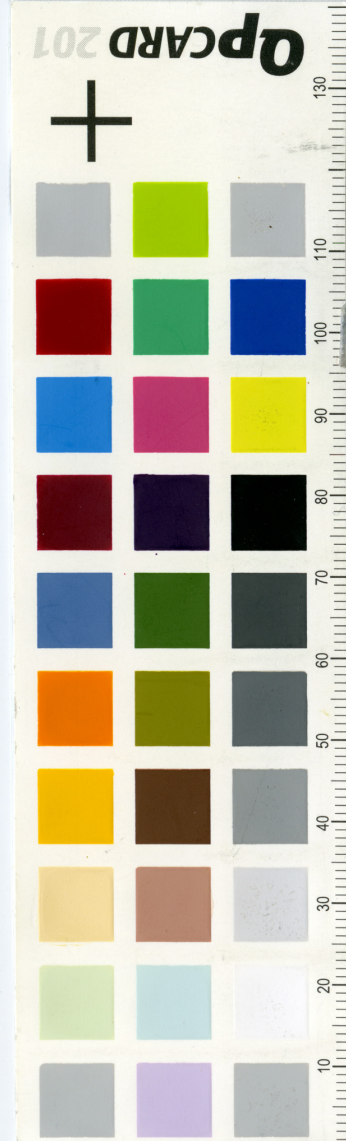
Medd. av Gutmán, lilla byn på Lilla Rågö. C:a 75 år.

1. Under sågsmannens barndom förklarar det ännu att man på Rågöarna gjorde upp eld med flinta och fröske. Tändsticker voro ytterst sällsynta. De myttjades i Finland och insmugglades härifrån då och då.
2. Från Finland insmugglades även salt, enär denna vara i Finland betingade ett pris av 2 rubel fjärdingen medan man i Estland fick betala upp till 75 Koppek för $\frac{1}{2}$ kappe.

Medd. av Joh. Pöhl's svärfar, stora byn på Lilla Rågö. C:a 70 år.

3. På Rågöarna bodde folket för i riorna. Polackerna ryckte vid den tiden in i landet och plundrade. Bl.a. kommo de till Rågöarna, och satte där eld på skogen. All skog brann då upp och branden skall ha pågått i ~~tio~~ år. På riorna satte de även eld, bl.a. på ett ställe just medan ungdomen höll på att dansa därinne. Folket försökte fly undan och gömma sig, men en stor del av befolkningen blev nedhuggen och kvinnorna uppsattas av polackerna på stövar. Efter denna tid skall folket ha bott i stugor, ej i riorna. — Före polackernas ankomst hade rågöborna försökt skydda sig mot invasionen genom att lugga upp isen kring öarna, men planen tyckes icke ha medfört önskat resultat.

4. Pesten kallades på Rågöarna "döden" (den). Man föreställde sig pesten som en liten gräklädd gubbe som gick omkring och stack folket med en käpp, varigenom de fingo sjukdomen och dogo. — Så mycket folk avled, att man fick köra liken lassvis för att begravas. Begravningen skedd ej på kyrkogården utan ute i skogen. Än i dag skall man i skogen finna spår av dessa begravningsplatser. Dödgrävaren (likgrävaren) hade som kämtebeck en vit bindel runt livet. — På en gård skall det ha hänt att en kull jagade bort "döden". Han stod som vänt i "kriantuset" (fåhuset) när han såg den lille gräklädde gubben komma till honom. Han grep då en gårdsgårdstroda och hotade därmed gubben med orden: "Om du kommer så slår jag." På detta sätt jagade han bort honom och undgick sjukdomen. — Pesten skall på Lilla Rågö ha råsat under 12 års tid och på Stora Rågö ~~31~~ 31 års tid. Under denna tid hade man inga förbindelser mellan de båda öarna.

Seder och bruk.

X.

Medd. av husbonden på Luthas Maths, Stora Rågö. C:a 45 år.

1. När man bjuder gäster på öl, bör husbonden dricka först, för att visa att ölet ej är smittigt. — Anmärkas bör att än i dag det bruket är fullt gängse, att alla de närvarande dricka ur samma dryckeskärl, vilket går från man till man och man till man.
2. När korna första gången släppas ut på våren bör vallhyonet bära salt i handskarna eller händerna, för att "skratten" inte skall göra heume själs (!) illa.
3. När ett par på Rågöarna förlovat sig är det god sed, att var och en som finnes på gården och var och en som kommer till den skall bli bjuden på en sup och sötsaker. — Suppen utgöres ofta av s.k. vin, d. v. s. en blandning av brännvin och Rågöbalsam.

Etnografica (och lingvistica).

XI

1. För bjälkkörning användes på Rågöarna en s.k. "stockork" (stok^uork) eller "stiding" (st^ued^ugg). Körningen tillgick så, att rotändan av stocken (den s.k. "storändan") lades på en vanlig grovslåde, medan toppändan av stocken ("slutändan" eller "skodan", skodaⁿ) lades på denna efterföljande stiding eller stockork, en kort stötting bestående av två korta medan förenade med en tvärslå.
2. Åkslåden kallades "karmslåde" (karm l^ul^ul^u) på Rågöarna.
3. En isbit kallas på Rågöarna tor eller istor (tor, l^ust^uor).
4. Hos Tries i Korkis fanns ett säll, s.k. tulsäll (tulsall^ude) vars diameter var 102 cm och vars kant på yttre sidan var 21 cm hög.
5. Angående vissa gårdsmann i Korkis by, Kors sn, jfr anmärkningen till pl. 8.

